यथासौ तपते सूर्य्यः शुचिरग्निस्त्वसौ स्मृतः ।
तेषान्तु सन्ततावन्ये चत्वारिंशत्तु पञ्च च ॥
पावकः पवमानश्च शुचिस्तेषां पिता च यः ।
एते चैकोनपञ्चाशद्वह्नयः परिकीर्त्तिताः ॥"
इति कौर्म्मे १२ अध्यायः ॥

सूर्य्यः । यथा,—
"तपनस्तापनश्चैव शुचिः सप्ताश्ववाहनः ॥"
इति शाम्बपुराणम् ॥

चन्द्रः । शुक्रः । ब्राह्मणः । इति केचित् ॥ (अश्वत्थस्य पुत्रविशेषः । यथा, भागवते । ९ । २४ । १९ ।
"कुरुरो भजमानश्च शुचिः कम्बलबर्हिषः ॥"
कार्त्तिकेयः । इति महाभारतम् । ३।२३१।४॥)

शुचिः, स्त्री, (शुच + इन् ।) कश्यपपत्न्यास्ताम्रायाः सुता । यथा,—
"षट् सुताश्च महासत्त्वास्ताम्रायाः परिकीर्त्तिताः ।
शुकी श्येनी च भासी च सुग्रीवी शुचिगृध्रिका ॥"
इति गारुडे ६ अध्यायः ॥

शुचिः, त्रि, (शुच + इन् ।) शुक्लगुणविशिष्टः । इत्यमरः ॥ शुद्धः । (यथा, महाभारते । १ । १२८ । ४९ ।
"क्रीड़ावसाने ते सर्व्वे शुचिवस्त्राः स्वलङ्कृताः ॥")
अनुपहतः । इति मेदिनी ॥ * ॥ परस्वर्णस्पर्शे हस्तक्षालनात् शुचिर्यथा,—
"दैवात् परस्वियं दृष्ट्वा विरमेद् यो हरिं स्मरन् ।
स्पृष्ट्वा परसुवर्णञ्च हस्तप्रक्षालनात् शुचिः ॥"
इति ब्रह्मवैवर्त्ते श्रीकृष्णजन्मखण्डे ३५ अध्यायः ॥
(निरपराधी । यथा, महाभारते ।१।१४८।१४।
"अहो धिक् धृतराष्ट्रस्य बुद्धिर्नास्ति समञ्जसी
यः शुचीन् पाण्डुदायादान् दाहयामास शत्रुवत् ॥"
शुद्धान्तःकरणः । यथा, मनुः । ७ । ३८ ।
"वृद्धांश्च नित्यं सेवेत विप्रान् वेदविदो शुचीन् ।
वृद्धसेवी हि सततं रक्षोभिरपि पूज्यते ॥")

शुचिता, स्त्री, (शुचेर्भावः । शुचि + तल् ।) शुचित्वम् । यथा,—
"शैत्यं नाम गुणस्तवैव सहजः स्वाभाविकी स्वच्छता
किं ब्रूमः शुचितां भवन्ति शुचयः स्पर्शेन यस्यापरे ।
किञ्चान्यत् कथयाम ते स्तुतिपदं त्वं जीविनां जीवनं
त्वच्चेन्नीचपथेन यास्यसि पयः कस्त्वां निषेद्धुं क्षमः ॥"
इति लक्ष्मणसेनः ॥

शुचिद्रुमः, पुं, (शुचिः पवित्रो द्रुमः ।) अश्वत्थवृक्षः । इति राजनिर्घण्टः ॥ शुद्धवृक्षश्च ॥

शुचिप्रणीः, पुं, (शुचिं प्रणयतीति । प्र + नी + क्विप् ।) आचमनम् । यथा,—
"आचामः स्यादाचमनमुपस्पर्शः शुचिप्रणीः ।"
इति शब्दरत्नावली ॥

शुचिमल्लिका, स्त्री, (शुचिर्मल्लिका ।) नवमालिका । इति राजनिर्घण्टः ॥

शुचिरोचिः, [स्] पुं, (शुचिः शुक्लं रोचिः किरणो यस्य ।) चन्द्रः । इति केचित् ॥ शुक्लकिरणे, त्रि ॥

शुच्य, ई अभिषवे । इति कविकल्पद्रुमः ॥ (भ्वा०-पर०-अक०-सक० च-सेट् । निष्ठायामनिट् ।) तालव्यादिः । पञ्चमस्वरी । तालव्यवर्गाद्योपधः । ई, शुक्तः । यद्वा, यान्तोऽयमित्यके । अभिषवः स्नानं मन्थनं पीड़नं सन्धानञ्च । इति दुर्गादासः ॥

शुटीरता, स्त्री, वीर्य्यम् । इति त्रिकाण्डशेषः ॥

शुटीर्य्यं, क्ली, वीर्य्यम् । इति शब्दरत्नावली ॥

शुट, खोटने । इति कविकल्पद्रुमः ॥(भ्वा०-पर०-अक०-सेट् ।)खोटनमिह गत्याघातः । शोटति पयः सेतुना । इति दुर्गादासः ॥

शुठ, इ खोटने । इति कविकल्पद्रुमः ॥ (भ्वा०-पर०-अक०-सेट् ।) खोटनमिह गत्याघातः । इ, शुण्ठयते । इति दुर्गादासः ॥

शुठ, इ कि शोषणे । इति कविकल्पद्रुमः । (चुरा०पक्षे भ्वा०-अक०-सेट् ।) इ, शुण्ठयते । कि, शुण्ठयति शुण्ठति पत्रमातपात् । रमानाथस्तु भ्वादिपक्षे शुष्कीभावे । चुरादिपक्षे शुष्कीकरणेऽयमिति मत्वा भ्वादौ शुण्ठति पत्रं चुरादौ शुण्ठयति काष्ठमातप इत्युदाहृतवान् । वस्तुतस्तु उभयत्र शुष्कीभावः अन्यथा भौवादिकस्यैव प्रेरणवाचित्वाच्चुरादिपाठोऽनर्थकः स्यात् । इति दुर्गादासः ॥

शुठ, क आलस्ये । इति कविकल्पद्रुमः ॥ चुरा-पर०-अक०-सेट् ।) क, शोठयति वृद्धः क्रियासु मन्दः स्यादित्यर्थः । इति दुर्गादासः ॥

शुण्ठिः, स्त्री, शुठि शोषणे + इन् ।) शुण्ठी । इत्यमरटीका ॥(यथा, आर्य्यासप्तशत्याम् ।२७१
"तस्मिन् गताद्रभावे वौतरसे शुण्ठिशकल इव पुरुषे ।
अपि भूतिभाजि मलिने नागरशब्दो विड़ग्वाय ॥")

शुण्ठी,स्त्री, (शुण्ठि + वा ङीष् ।) शुष्कार्द्रकम् । शुंट् इति भाषा ॥ तत्पर्य्यायः । महौषधम् २ विश्वम् ३ नागरम् ४ विश्वभेषजम् ५ । इत्यमरः ॥ शुण्ठिः ६ विश्वा ७ महौषधी ८ । इति तट्टीका ॥ इन्द्रभेषजम् ९ भेषजम् १० । इति शब्दरत्नावली ॥ विश्वौषधम् ११ कटुग्रन्थिः १२ कटुभद्रम् १३ कटूणम् १४ सौपर्णम् १५ शृङ्गवेरम् १६ कफारि १७ चान्द्रकम् १८ शोषणम् १९ नागराह्वम् २० । अस्या गुणाः । कटुत्वम् । उष्णत्वम् । स्निग्धत्वम् । कफशोफानिलशूलबन्धोदराध्मानश्वासश्लीपदनाशित्वञ्च । इति राजनिर्घण्टः ॥ * ॥ अपि च ।
"शुण्ठी रुच्याममवातघ्नी पाचनी कटका लघुः ।
स्निग्धोष्णा मधुरा पाके कफवातविबन्धनुत् ॥
हृद्या स्वर्य्या च निःश्वासशूलकासहृदामयान् ।
हन्ति श्लीपदशोथार्श-आनाहोदरमारुतान् ॥
आग्नेयगुणभूयिष्ठं तोयांशं परिशोषयेत् ।
संग्रहन्ति मलं तत्तु ग्राहि शुण्ठ्यादयो यथा ॥
विबन्धभेदिनी या तु सा कथं ग्राहिणी भवेत् ।
शक्तिर्विबन्धभेदे स्यादयतो न मलपातने ॥"
इति भावप्रकाशः ॥

अन्यच्च ।
"शुण्ठी तु कफवातघ्नी सस्नेहा लघुदीपनी ।
विपाके मधुरा हृद्या स्निग्धोष्णा कटुरोचनी ॥"
इति राजवल्लभः ॥

शुण्ठ्यं, क्ली, शुण्ठी । इति शब्दचन्द्रिका ॥

शुण्डः, पुं, (शुन गतौ + अमन्तात् डः ।) मद्यनिर्झरः । इति हेमचन्द्रः ॥ करिकरश्च ॥(यथा, महाभारते । ७ । ३५ । ३५ ।
"घण्टाशुण्डान् विषाणाग्रान् क्षुरमाल्यपदानुगान् ।
शरैर्निशितधाराग्रैः शात्रवाणामशातयत् ॥")

शुण्डकः, पुं, शौण्डिकः । इति शब्दरत्नावली । युद्धवेणुः । इति शब्दमाला ॥

शुण्डरोहः, पुं, (शुण्डवत् रोहतीति । रुह + अच् ।) भूतृणम् । इति राजनिर्घण्टः ॥ पुस्तकान्तरे शृङ्गरोह इति पाठः ॥

शुण्डा,स्त्री, (शुन् + ड । टाप् ।) मद्यपानगृहम् । अम्बुहस्तिनी । वेश्या । सुरा । हस्तिहस्तः । इति मेदिनी ॥ शुंड् इति भाषा ॥ नलिनी ॥ इति विश्वः ॥ कुट्टनी । इति शब्दमाला ॥

शुण्डापानं, क्ली, (शुण्डाया आपानम् ।) मद्यपानगृहम् । तत्पर्य्यायः । मदस्थानम् । इत्यमरः ॥ मदस्थलम् । इति शब्दरत्नावली ॥

शुण्डारः, पुं, (शुण्डां रातीति । रा + कः ।) शौण्डिकः । इति शब्दरत्नावली ॥ (ऋस्वा शुण्डा । "कुटीशमीशुण्डाभ्यो रः ।" ५ । ३ । ८८ । इति रः । स्वल्पशुण्डा । इति सिद्धान्तकौमुदी ॥)

शुण्डालः, पुं,(शुण्डेन अलतीति । अल पर्य्याप्तौ + अच् ।) हस्ती । इति धनञ्जयः ॥

शुण्डिका, स्त्री, अलिजिह्वा । इति केचित् ॥ शुण्डाशब्दार्थाप्येषा ॥

शुण्डिभूषिका, स्त्री, (शुण्डिनी शुण्डविशिष्टा भूषिका ।) कुच्छुन्दरी । इति राजनिर्घण्टः ॥

शुण्डी,[न्] पुं,(शुण्डा अस्त्यस्येति । शुण्डा + इनिः ।) शौण्डिकः । इति शब्दरत्नावली ॥ हस्ती च ॥

शुण्डी, स्त्री, हस्तिशुण्डीवृक्षः । इति राजनिर्घण्टः ॥

शुतुद्रिः,स्त्री,शतद्रुनदी । इत्यमरटीकायां भरतः ॥

शुतुद्रुः, स्त्री, शतद्रुनदी । इति भरतहिरूपकोषः ॥

शुद्धं, क्ली, (शुध + क्तः ।) सैन्धवम् । मरिचम । इति राजनिर्घण्टः ॥ मरिचपर्य्याये शुद्धं यल्लिखितं तदशुद्धम ॥